

Cauza C-370/24 [Nastolo]ⁱ

Cerere de decizie preliminară

Data depunerii:

23 mai 2024

Instanța de trimitere:

Tribunale ordinario di Lodi (Italia)

Data deciziei de trimitere:

20 mai 2024

Reclamantă:

AT

Pârâtă:

CT

[omissis]

TRIBUNALE ORDINARIO DI LODI

SEZIONE PRIMA CIVILE

(Tribunalul de Primă Instanță din Lodi, Secția I civilă)

* * * *

Judecătorul de instrucție [omissis],

[omissis] în cauza [omissis] inițiată de:

AT [omissis]

(reclamantă)

împotriva

ⁱ Numele prezentei cauze este un nume fictiv. El nu corespunde numelui real al niciuneia dintre părțile la procedură.

CT [omissis], în calitate de întreprindere desemnată de Fondo di Garanzia per le Vittime della Strada (Fondul de protecție a victimelor străzii) [omissis]

(pârâtă)

dă [omissis] prezenta

ORDONANȚĂ

în temeiul articolului 267 TFUE

Trimitere preliminară în interpretare

la Curtea de Justiție

* * * *

1. Obiectul procedurii principale și elementele de fapt relevante

Prin citația din 11 februarie 2022, AT a chemat în judecată persoana-3, moștenitor al persoanei-2, și CT, aceasta din urmă în calitate de întreprindere desemnată de Fondo di garanzia delle vittime della strada (Fondul de protecție a victimelor străzii, în formă abreviată FPVS)¹, solicitând repararea prejudiciului (în cuantum de 233 076 de euro, plus dobânzi și reevaluare monetară) suferit ca urmare a accidentului rutier în care a fost implicată la 6 ianuarie 2016.

AT a arătat că, la 6 ianuarie 2016, la Lodi, a fost invitată să urce, în calitate de pasager, la bordul unui autovehicul (Ford Fiesta, cu plăci de înmatriculare italiene [omissis]) de care dispunea persoana-2.

Pe parcursul traseului, autovehiculul a fost implicat într-un accident; dinamica accidentului a fost constatată prin raportul de accident rutier întocmit de Poliția locală din Lodi [omissis]. După ascultarea persoanelor interesate și a martorilor oculari, agenții poliției locale au descris situația astfel: vehiculul cu care circulau persoana-2 (la volan) și AT (persoană transportată) a tamponat din spate un alt vehicul (condus de [omissis], la bordul căruia se aflau și doi pasageri) [omissis]. În urma coliziunii, autovehiculul Ford Fiesta, în care se aflau AT și persoana-2, s-a ciocnit de parapetul tip New Jersey și s-a răsturnat. AT și persoana-2 au fost transportate la spital.

În ceea ce privește conducătorul auto, testul antidrog al acestuia a ieșit pozitiv pentru cocaină, opiacee și tetrahydrocannabinol. Consecințele accidentului asupra stării fizice a conducătorului auto nu sunt cunoscute și, în orice caz, sunt irelevante.

¹ [omissis]

În schimb, referitor la AT, medicul legist mandat de instanță în calitate de expert a constatat că, în urma accidentului, femeia a prezentat consecințe semnificative în ceea ce privește integritatea fizică.

Agenții poliției locale care au intervenit au menționat, în raportul lor, că autovehiculul Ford Fiesta provenea din săvârșirea unei infracțiuni de furt [omissis].

În consecință, persoana-2 și AT au făcut obiectul unei proceduri penale pentru săvârșirea infracțiunii de tănuire (articolul 648 din Codul penal); reclamanta a fost achitată, pentru motivul că nu a săvârșit fapta [omissis].

Între timp, persoana-2 a decedat.

După inițierea procedurii, CT s-a constituit parte în judecată (în calitate de întreprindere desemnată de FPVS) și a arătat că repararea prejudiciului prevăzută la articolul 283 din Decretul legislativ nr. 209/05 ar fi datorată numai în favoarea terților transportați care nu cunosc faptul că autovehiculul la bordul căruia se aflau la momentul accidentului circulă ilegal, amintind orientarea exprimată de Suprema Corte (Curtea de Casație) [omissis] potrivit căreia ar reveni reclamantului prejudiciat sarcina de a dovedi că a ignorat fără culpă faptul că autovehiculul circulă ilegal. În acest sens, CT a invocat lipsa de relevanță a hotărârii penale de achitare [omissis].

[omissis]

[omissis] *[alte împrejurări de fapt și elemente procedurale care nu sunt relevante pentru întrebările preliminare]*

[omissis] [P]rin ordonanța din 20 martie 2024, prezenta instanță [omissis] a acordat părților termen [omissis] pentru depunerea unui memoriu scris referitor la următoarele aspecte: 1) *existența (sau inexistența) unei incompatibilități între dreptul intern [articolul 283 din Codul asigurărilor private, astfel cum a fost interpretat de Suprema Corte (Curtea de Casație)] și dreptul supranațional (articolul 13 din Directiva 2009/103/CE); 2) îndeplinirea (sau neîndeplinirea) condițiilor unei trimiteri preliminare în interpretare la Curtea de Justiție în temeiul articolului 267 TFUE.*

Apărarea lui AT a transmis un memoriu autorizat [omissis].

Apărarea lui CT a transmis un memoriu autorizat [omissis].

2. Reglementarea italiană relevantă și interpretarea jurisprudențială a acesteia

Dispozițiile de drept național relevante în prezenta cauză sunt următoarele.

Articolul 283 alineatul 1 din Decretul legislativ nr. 209/2005 (Codul asigurărilor private) prevede: „1. Fondul de protecție a victimelor străzii, constituit în cadrul CONSAP [Concessionaria Servizi Assicurativi Pubblici], repară prejudiciile cauzate de circulația vehiculelor și a ambarcațiunilor pentru care există obligația de asigurare, în cazurile în care: [...] d) vehiculul este pus în circulație împotriva voinței proprietarului [*omissis*]”.

Articolul 283 alineatul 2 din Decretul legislativ nr. 209/2005 are următorul cuprins: „În cazul prevăzut la alineatul 1 litera d), repararea prejudiciului este datorată numai terților care nu sunt transportați și persoanelor care sunt transportate împotriva voinței lor sau care nu știu că autovehiculul circulă ilegal”.

Această reglementare a fost interpretată, atât de Suprema Corte (Curtea de Casație) [*omissis*], cât și de instanțele de fond [*omissis*], în sensul că dovada cunoașterii provenienței ilegale a autovehiculului ar reveni reclamantului prejudiciat, drept element constitutiv al cererii sale de reparare a prejudiciului.

[*omissis*] [*jurisprudența Corte di cassazione (Curtea de Casație)*]

În hotărârea nr. 12231/2019, se arată textual: „[s]ingura diferență care se poate deduce între dispoziția comunitară și norma internă constă în repartizarea sarcinii probei, în măsura în care reglementarea comunitară impune această sarcină asigurătorului, iar reglementarea internă, deși nu prevede în mod clar, lasă totuși să se înțeleagă că necunoașterea ilegalității este un element constitutiv al pretenției, care revine persoanei prejudiciate. În transpunerea reglementării comunitare și în prevederea asigurării unor persoane excluse anterior de la repararea prejudiciului, legiuitorul italian nu a putut să nu abordeze cazurile în care repararea prejudiciului este refuzată terților transportați împotriva voinței lor sau care nu știau că autovehiculul circulă ilegal. Faptul de a impune persoanei prejudiciate sarcina probei bunei sale credințe ține, în opinia prezentei instanțe, de marja de apreciere de care dispune statul în transpunerea directivei, fără a aduce atingere identității obiectivului, urmărit de dreptul comunitar și de dreptul intern, de a nu permite repararea prejudiciului în favoarea persoanelor care știu că autovehiculul a fost furat”.

3. Reglementarea supranațională

În dreptul derivat al Uniunii Europene, Directiva 2009/103/CE din 16 septembrie 2009 (JO 2009, L 263, p. 11) constituie parametrul normativ de referință aplicabil *ratione temporis*.

Articolul 13 din această directivă prevede:

- la alineatul (2) primul paragraf, că „(2) În cazul unor vehicule furate sau obținute prin violență, statele membre pot decide că organismul prevăzut la articolul 10 alineatul (1) va interveni în locul

asigurătorului, în condițiile definite la alineatul (1) din prezentul articol”;

- la alineatul (1) primul paragraf, că „orice dispoziție legală sau clauză contractuală conținută într-o poliță de asigurare eliberată în conformitate cu articolul 3 să fie lipsită de efect în ceea ce privește pretențiile terților victime ale accidentului, dacă aceasta exclude de la asigurare cazurile în care vehiculele sunt utilizate sau conduse de către: (a) persoane care nu sunt autorizate în mod explicit sau implicit; (b) persoane care nu sunt titularele unui permis care să le dea dreptul să conducă vehiculul respectiv; (c) persoane care nu respectă obligațiile legale de ordin tehnic cu privire la starea și siguranța vehiculului respectiv”;
- la alineatul (1) al doilea paragraf, că „dispoziția sau clauza prevăzută la primul paragraf litera (a) poate fi invocată împotriva unor persoane care s-au îmbarcat voluntar în vehiculul care a provocat dauna, în cazul în care asigurătorul poate dovedi că acestea știau că vehiculul este furat”.

Prezenta instanță nu are cunoștință de hotărâri ale Curții de Justiție care să fi avut ca obiect în mod specific interpretarea articolului 13 din Directiva 2009/103/CE.

Totuși, în jurisprudența sa, deși elaborată în ceea ce privește reglementarea anterioară în această materie (așa-numitele A doua, A treia și A patra directivă privind materia în discuție, care datează din anii 1984, 1990 și, respectiv, 2000), Curtea a afirmat în repetate rânduri că dispozițiile legale sau clauzele contractuale care au ca efect excluderea aplicabilității unei polițe de asigurare pot fi invocate împotriva victimelor unui accident numai în cazul în care „asigurătorul poate dovedi că persoanele care s-au îmbarcat voluntar în vehiculul care a cauzat prejudiciul cunoșteau că acesta a fost furat” (Hotărârea din 30 iunie 2005, Candolin, C-537/03, punctul 23; a se vedea de asemenea Hotărârea din 1 decembrie 2011, Churchill, C-442/10, punctul 35).

4. Memoriile părților și argumentele acestora

[*omissis*] [P]rezenta instanță a invitat părțile să depună [*omissis*] un memoriu scris referitor la următoarele aspecte: 1) *existența (sau inexistența) unei incompatibilități între dreptul intern [articolul 283 din Codul asigurărilor private, astfel cum a fost interpretat de Suprema Corte (Curtea de Casație)] și dreptul supranațional (articolul 13 din Directiva 2009/103/CE); 2) îndeplinirea (sau neîndeplinirea) condițiilor unei trimeri preliminare la Curtea de Justiție în temeiul articolului 267 TFUE.*

Apărarea lui AT [*omissis*] a susținut că articolul 13 din Directiva 2009/103/CE ar fi deja suficient de clar în sensul că sarcina probei revine FPVS. În plus, aceasta a

solicitat neaplicarea dispoziției naționale în cazul în care se reține incompatibilitatea dreptului național cu dreptul Uniunii Europene.

Apărarea lui CT [*omissis*] a amintit jurisprudența națională, a instanțelor de fond și a instanței de control judiciar, potrivit căreia sarcina probei cu privire la proveniența vehiculului din săvârșirea infracțiunii de furt ar reveni reclamantului/persoanei prejudiciate. Referitor la acest aspect, apărarea lui CT a subliniat că, în cazurile în care s-a pronunțat cu privire la aplicarea dispoziției naționale, Corte di Cassazione (Curtea de Casație) nu a considerat în niciun moment – deși, potrivit tezei sale, avea această obligație conform articolului 267 TFUE – că trebuie să efectueze ea însăși o trimitere preliminară, pornind de la premisa că interpretarea furnizată nu ar fi fost contrară Directivei 2009/103/CE.

5. Motivele trimiterii preliminare și punctul de vedere al instanței de trimitere

Prezenta instanță consideră că este necesar să solicite, din oficiu, Curții de Justiție să se pronunțe cu privire la interpretarea articolului 13 din Directiva 2009/103/CE.

Deși cunoscând faptul că revine instanței naționale obligația de „a interpreta dreptul intern în măsura posibilului în lumina textului și a finalității unei directive astfel încât să obțină rezultatul vizat de aceasta” (a se vedea textual și printre multe altele, Hotărârea din 5 octombrie 2004, Pfeiffer, cauzele conexe C-397/01-C-403/01, punctul 113, precum și hotărârile ulterioare citate în cuprinsul acesteia), se apreciază că este necesar să se solicite Curții de Justiție, instituție căreia îi revine sarcina de a furniza interpretarea exactă a reglementării supranaționale, să se pronunțe cu privire la dispoziția citată anterior, pentru a evita ca jurisprudența națională să se poată consolida în contextul orientării amintite mai sus și care ar putea să nu fie coerentă cu reglementarea supranațională.

Articolul 13 din Directiva 2009/103/CE permite – „pot decide” – statelor membre să decidă (fără a impune, așadar, vreo obligație în acest sens) că organismul prevăzut la articolul 10 alineatul (1) va interveni pentru a despăgubi victima unui accident cauzat de un autovehicul furat; totuși, nu prevede nimic – nici articolul 13, nici articolul 10 din Directiva 2009/103/CE, menționat anterior – cu privire la împrejurarea că, chiar în cazul în care legiuitorul a prevăzut intervenția organismului desemnat, revine acestuia din urmă (sau reclamantului prejudiciat) *onus probandi* în ceea ce privește cunoașterea de către persoana prejudiciată a faptului că autovehiculul circulă ilegal. Astfel, articolul 13 alineatul (1) al doilea paragraf din Directiva 2009/103/CE se referă numai la cazul principal al cererii prezentate împotriva unei întreprinderi de asigurare.

Prin urmare, în opinia prezentei instanțe, este necesar să se clarifice dacă, în cazul în care legiuitorul național (așa cum este cazul în Italia) a decis să prevadă intervenția organismului menționat la articolul 10 alineatul (1) din Directiva 2009/103/CE, se poate afirma de asemenea – fără a da naștere unei incompatibilități cu dreptul Uniunii Europene – un regim probatoriu care să

impună persoanei prejudiciate sarcina de a dovedi că nu știa că vehiculul a fost furat sau dacă, dimpotrivă, din ansamblul Directivei 2009/103/CE ar trebui să se deducă contrariul.

Decizia solicitată prezintă o importanță vădită în procedura în discuție, întrucât repartizarea sarcinii probei în ceea ce privește cunoașterea (sau necunoașterea) provenienței bunului din săvârșirea unei infracțiuni are consecințe determinante în ceea ce privește posibilitatea (sau imposibilitatea) de a admite cererea și, în consecință, de a stabili reparația solicitată. Nici îndeplinirea cerinței privind relevanța nu este pusă în discuție de simplul fapt [*omissis*] că doamna AT a fost achitată pentru infracțiunea de tăinuire, întrucât o persoană poate avea cunoștință de proveniența ilegală a unui bun fără să fi participat la săvârșirea infracțiunii menționate. Prin urmare, este evident că repartizarea *onus probandi* prezintă o importanță vădită, atât în această cauză, cât și în orice altă cauză similară care ar putea fi introdusă în viitor.

Prezenta instanță [*omissis*] apreciază că interpretarea coroborată a dispozițiilor directivei sugerează că sarcina de a dovedi condiția privind proveniența autovehiculului din săvârșirea infracțiunii de furt revine organismului menționat la articolul 10 alineatul (1) din Directiva 2009/103/CE (în Italia, FPVS).

În acest sens, pe lângă modul de redactare a articolului 13 din Directiva 2009/103/CE, pledează:

- (i) interpretarea sistematică a articolului 10 alineatul (2) al doilea paragraf din Directiva 2009/103/CE, potrivit căruia – în cazul circulației unor vehicule neasigurate –, pentru a exclude plata despăgubirii, organismul respectiv trebuie să facă dovada faptului că persoana prejudiciată știa că vehiculul nu este asigurat. Astfel, ar părea evidentă intenția legiuitorului supranațional de a impune organismului – iar nu persoanei prejudiciate – obligația de a face dovada oricărei împrejurări care împiedică repararea prejudiciului, inclusiv în privința acestei persoane specifice (iar nu numai, așadar, atunci când cealaltă parte este o întreprindere de asigurare);
- (ii) trimiterea textuală, cuprinsă la articolul 13 alineatul (2) primul paragraf din Directiva 2009/103/CE, la alineatul (1) al aceleiași dispoziții [„va interveni în locul asigurătorului, în condițiile definite la alineatul (1) din prezentul articol”];
- (iii) principiul general potrivit căruia *vulneratus ante omnia reficiendus*, care stă la baza ansamblului reglementării supranaționale privind asigurarea obligatorie de răspundere civilă auto și pe care Curtea de Justiție și-a întemeiat în mod frecvent deciziile în această materie (a se vedea, pentru toate, Hotărârea din 1 decembrie 2011, Churchill, C-442/10). Prin urmare, dacă *ratio legis* este de a permite persoanei prejudiciate de bună-credință să aibă acces la o reparație justă, nu vedem cum i s-ar putea impune acesteia

din urmă obligația de a dovedi un fapt (în plus, cu caracter negativ, și anume „că nu a știut”) care este aproape imposibil de demonstrat;

- (iv) principiul efectivității dreptului Uniunii Europene – ca limită uzuală a autonomiei procedurale a statelor membre –, potrivit căruia ordinea procedurală națională nu trebuie să facă imposibile sau excesiv de dificile modalitățile de protecție a drepturilor care decurg din ordinea juridică supranațională (a se vedea, printre hotărârile istorice cu privire la acest aspect, Hotărârea din 14 decembrie 1995, Peterbroeck, C-312/93, și Hotărârea din 19 noiembrie 1991, Francovich, C-6/90 și C-9/90). În speță, exercitarea dreptului acordat persoanei prejudiciate, care decurge în mod expres din dreptul supranațional, ar putea fi grav afectată de obligația de a face dovada unui fapt negativ și, mai ales, care este aproape imposibil de dovedit de către persoana care solicită despăgubirea.

În această perspectivă, orientarea elaborată în jurisprudența națională nu numai că nu este obligatorie pentru prezenta instanță, dar nici nu apare pe deplin convingătoare: dimpotrivă, chiar motivele hotărârilor Suprema Corte (Curtea de Casație) invită la efectuarea unei trimiteri preliminare.

În hotărârile amintite, în special în hotărârea nr. 12231/2019, Corte di Cassazione (Curtea de Casație) pleacă de la premisa unei incompatibilități între reglementarea internă și cea supranațională, pentru ca apoi să rețină că o asemenea diferență ține (în mod justificat) de marja de apreciere de care dispune legiuitorul în cadrul transpunerii directivei.

Totuși, cele două afirmații nu par să poată coexista: fie se afirmă că există o incompatibilitate între reglementarea națională și cea a Uniunii Europene și se ajunge la soluționarea contradicției potrivit criteriilor prevăzute în acest scop (în primul rând, interpretarea conformă cu dreptul supranațional, cu necesitatea de a sesiza Curtea de Justiție în cazul în care există îndoieli cu privire la interpretare), fie se susține că legiuitorul național nu era condiționat în ceea ce privește modalitățile de transpunere. Totuși, în acest al doilea caz, nu este corect nici să se constate o incompatibilitate între norme: dacă se afirmă că directiva nu este obligatorie pentru legiuitor (și nici pentru instanță) în ceea ce privește repartizarea *onus probandi*, atunci statul membru și-ar menține intactă propria sferă de autonomie în reglementarea condițiilor privind cererile de despăgubire și a obligațiilor în materie de probă aferente, fără a se prefigura vreo incompatibilitate.

Scurtul rezumat al acestor argumente sugerează că este necesar să se solicite Curții de Justiție să se pronunțe cu privire la interpretarea corectă a reglementării supranaționale, în special a articolelor 13 și 10 din Directiva 2009/103/CE, astfel încât să se clarifice dacă, în cazul unor cereri de reparare a prejudiciului prezentate organismelor desemnate să acorde despăgubiri așa-numitelor victime ale străzii, revine solicitantului – sau organismului – sarcina de a dovedi cunoașterea faptului că vehiculul a fost furat.

5. Întrebările preliminare

[*omissis*]

[*omissis*] [întrebările preliminare preluate în dispozitiv]

6. Dispozitivul

Pentru motivele care precedă, Tribunale di Lodi (Tribunalul din Lodi), în complet de judecător unic [*omissis*]:

(A) **Dispune**, în conformitate cu articolul 267 TFUE, sesizarea Curții de Justiție a Uniunii Europene cu următoarele întrebări preliminare:

1. „Articolul 13 din Directiva 2009/103/CE trebuie interpretat în sensul că, în cazul unui accident rutier în care a fost implicată o persoană transportată la bordul unui vehicul furat, organismului responsabil cu despăgubirea, în sensul articolului 10 din Directiva 2009/103/CE, îi revine obligația de a dovedi că persoana prejudiciată știa că autovehiculul a fost furat?”

2. „În cazul unui răspuns afirmativ, această dispoziție astfel interpretată se opune unei reglementări precum reglementarea italiană, interpretată și aplicată în sensul că sarcina probei revine persoanei transportate și prejudiciate?”

[*omissis*] [elemente de procedură]

(C) **Suspendă** judecarea cauzei până la comunicarea deciziei Curții de Justiție.

Lodi, 20 mai 2024

[*omissis*]